

Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право

УДК 342.456

Людмила Кожура *

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ БЕЗДОМНИХ ОСІБ І БЕЗПРИТУЛЬНИХ ДІТЕЙ

В науковій статті окреслюється коло питань, що стосуються визначення поняття «адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» та розкривається його зміст. Автор визначає категорію «адміністративна відповідальність», характеризує її ознаки та пропонує доповнити Кодекс про адміністративні правопорушення главою «Відповідальність за порушення законодавства у сфері соціального (адміністративно-правового) захисту бездомних осіб і безпритульних дітей».

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей.

Кожура Л.А. Административная ответственность как способ административно-правовой защиты бездомных лиц и беспризорных детей.

В научной статье определяется круг вопросов, касающихся определения понятия «административная ответственность за правонарушения в сфере административно-правовой защиты бездомных лиц и беспризорных детей» и раскрывается его содержание. Автор определяет категорию «административная ответственность», характеризует ее признаки и предлагает дополнить Кодекс об административных правонарушениях главой «Ответственность за нарушение законодательства в сфере социального (административно-правового) защиты бездомных лиц и беспризорных детей».

Ключевые слова: административная ответственность, административная ответственность за правонарушения в сфере административно-правовой защиты бездомных лиц и беспризорных детей.

Kozhura L.O. Administrative Responsibility as a Way of Legal and Administrative Protection of Homeless People and Street Children.

The article outlines a range of issues relating to the definition of «administrative responsibility for offenses in the field of administrative remedies homeless and street children» and revealed its contents. The author defines the category of «administrative responsibility», describes its features and proposes to supplement the Code of Administrative Offences head «Responsibility for violation of legislation on social (administrative and legal) protection of homeless and street children».

Keywords: administrative responsibility, administrative responsibility for offenses in the field of administrative remedies homeless and street children.

Постановка проблеми. Бездомні особи та безпритульні діти мають право на всебічний захист їх прав та інтересів з боку держави. Таке право гарантоване їм об'єктивними демократичними процесами, що мають місце у сучасному українському соціумі. Зазначені категорії населення сьогодні є одними з найбільш вразливих та найменш захищених осіб нашої держави, тому інститут адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері соціального (адміністративно-правового) захисту бездомних осіб і безпритульних дітей виступає реальним гарантом забезпеченості їх порушених прав та інтересів.

Стан дослідження проблеми. Проблему адміністративної відповідальності досліджували такі відомі науковці-юристи, як В.Б. Авер'янов, С.В. Ващенко, З.С. Гладун, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, А.В. Стрельников та інші вчені. Проте, адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей все ще лишається малодослідженою. Тому надалі доцільним вбачається з'ясування змісту вищезазначеного феномену.

Метою статті є з'ясування категорії «адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» та визначення змісту глави, якою автор бачить необхідним доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Виклад основних положень. Адміністративна відповідальність як різновид відповідальності юридичної – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і застосовуються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права [1, с. 22].

Даний вид відповідальності характеризується такими особливостями як: нормативною визначеністю; є наслідком адміністративного правопорушення; виступає засобом охорони встановленого державою правопорядку; супроводжується державним і громадським осудом діяння і правопорушника, що його вчинив; застосовується спеціально уповноваженими на те органами або посадовими особами; являється примусовим заходом, результатом якого є негативні для правопорушника (моральні або матеріальні) наслідки; до правопорушника застосовуються санкції, які визначені правовими нормами; реалізується за відповідною процедурою [2, с. 97].

Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей є структурною складовою інституту адміністративної відповідальності, тобто вони співвідносяться, як ціле та частина (загальне та конкретне).

Ознаками адміністративної відповідальності за правопорушення У сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей є:

а) адміністративна відповідальність за правопорушення У сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей настає при порушенні адміністративно-правових норм, якими урегульована дана сфера, що визначені законодавством як адміністративні правопорушення, і за які встановлені адміністративні санкції;

б) до адміністративної відповідальності за правопорушення У сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей притягаються особи, які порушили правила, що регламентують адміністративну діяльність У сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей;

в) мірою адміністративної відповідальності за правопорушення У сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, є адміністративні санкції (адміністративні стягнення ст.ст. 23-24 КУпАП та інші заходи впливу передбачені Законами України, наприклад, анулювання дії ліцензії);

г) суб'єктами, що мають право притягати до адміністративної відповідальності за правопорушення У сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей є спеціально уповноважені публічні органи та їх посадові особи, які регулюють діяльність У сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей.

З урахуванням наведених ознак можемо резюмувати, що адміністративна відповідальність за правопорушення У сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей – це забезпечений державним примусом обов'язок фізичних або юридичних осіб, що вчинили правопорушення у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, зазнати обмежень матеріального, організаційного чи особистого характеру відповідно до стягнення, накладеного в адміністративному порядку спеціально уповноваженими публічними органами та їх посадовими особами на зазначених осіб за вчинення ними передбаченого законодавством протиправного діяння.

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей зазначено виключно про наступний вид адміністративного правопорушення: порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування батьків) для централізованого обліку (стаття 184-2 КУпАП) [3].

Відповідно до статистичних даних Міністерства внутрішніх справ України станом на 01 січня 2012 року по Україні було виявлено 28 подібних правопорушень. На посадових осіб, винних у їх вчиненні, було накладено штрафи у розмірі, передбаченому Кодексом України про адміністративні правопорушення [4].

На нашу думку, однієї статті КУпАП не достатньо, щоб окреслити коло суспільних відносин, які потребують захисту та врегулювання. Відповідно до зазначеного нормативного акту, бездомні особи не тільки не захищені навіть фрагментарно, а не згадуються по тексту Кодексу взагалі, що бачиться грубим порушенням їх прав та інтересів та потребує ліквідації цієї правової прогалини. Також КУпАП не містить статті, яка б встановлювала адміністративну відповідальність батьків за дії, що призводять до бездоглядності та безпритульності дітей (Кодекс оперує ст. 184 – невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей, яка, на нашу думку, прямо не стосується дитячої безпритульності), посадових осіб та громадських організацій, які працюють в інтересах зазначених верств населення, за порушення законодавства про соціальний захист бездомних осіб та безпритульних дітей.

До того ж, відповідно до результатів інтерв'ювання, що було нами проведено, на запитання про ефективність адміністративної відповідальності у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей на сьогоднішній день, 83% опитаних вважають, що заходи зазначеного виду юридичної відповідальності є неефективними, 8% вказали на їх ефективність. Зазначене дає можливість стверджувати, що наведені факти свідчать про неефективність управлінської системи у сфері адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, що є наслідком невідповідної вимогам часу нормативно-правової бази, що окреслює систему адміністративних стягнень, які застосовуються до правопорушників у даній сфері.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за доцільне внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, додавши до нього главу наступного змісту: Глава *** «Відповідальність за порушення законодавства у сфері соціального (адміністративно-правового) захисту бездомних осіб і безпритульних дітей».

Стаття *** »Відповідальність за порушення законодавства про соціальний (адміністративно-правовий) захист бездомних осіб.

Порушення фізичними чи юридичними особами законодавства про соціальний захист бездомних осіб – тягне за собою накладення штрафу у розмірі від 50 до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян та громадські роботи на строк до 40 годин».

Стаття *** »Відповідальність за порушення законодавства про соціальний (адміністративно-правовий) захист безпритульних дітей.

Порушення фізичними чи юридичними особами законодавства про соціальний захист безпритульних дітей – тягне за собою накладення штрафу від 100 до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян та громадські роботи на строк від 40 до 60 годин».

Стаття *** »Відповідальність батьків або осіб, що їх замінюють, за порушення прав та інтересів дітей.

Невиконання або неналежне виконання батьками або особами, які їх замінюють, батьківських обов'язків, що має наслідком безпритульність дитини, – тягне за собою накладення штрафу на таких осіб від 200 до 300 неоподаткованих мінімумів доходів громадян та виправні роботи на строк від 1 до 2 місяців з відрахуванням 20% заробітку, або адміністративний арешт на строк до 15 діб».

Стаття *** »Відповідальність посадових осіб за порушення законодавства про соціальний (адміністративно-правовий) захист бездомних осіб.

Порушення посадовою особою законодавства про соціальний (адміністративно-правовий) захист бездомних осіб, що має наслідком значне погіршення становища бездомної особи або стану її здоров'я – тягне за собою накладення штрафу на таку особу у розмірі до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян».

Стаття *** »Відповідальність посадових осіб за порушення законодавства про соціальний (адміністративно-правовий) захист безпритульних дітей.

Порушення посадовою особою законодавства про соціальний (адміністративно-правовий) захист безпритульних дітей, що має наслідком порушення такою особою інтересів дітей при наданні дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна, яке належить дітям; невжиття посадовою особою належних заходів для збереження житла дітей, позбавлених батьківського піклування, направлених до прийомних родин або у інші, передбачені законодавством заклади, що мають наслідком втрату житла такими дітьми – тягне за собою накладення штрафу на таку особу у розмірі до 300 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або звільнення з посади та заборона займати посаду державного службовця на строк до трьох років».

Стаття *** »Відповідальність громадських організацій, що працюють в інтересах бездомних осіб і безпритульних дітей.

Порушення громадськими організаціями або їх членами, що працюють в інтересах бездомних осіб і безпритульних дітей, законодавства про соціальний (адміністративно-правовий) захист бездомних осіб і безпритульних дітей, що проявляється у залученні зазначених верств населення до тяжкої ненормованої праці, втягнення їх до незаконної діяльності, сексуальна експлуатація тощо, тягне за собою накладення штрафу від 100 до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або припинення діяльності такої організації (ліквідація)».

До того ж, бачимо за доцільне перенести статтю 184-2 КУпАП з глави 15 КУпАП до глави, що пропонується нами як необхідне доповнення до зазначеного Кодексу.

Таким чином, нова глава міститиме 7 статей, що стосуються соціального (адміністративно-правового) захисту бездомних осіб і безпритульних дітей.

При покаранні фізичних та юридичних осіб, винних у порушенні законодавства про соціальний (адміністративно-правовий) захист бездомних осіб і безпритульних дітей, ми пропонуємо використовувати у переважній більшості такий вид адміністративного стягнення, як штраф, оскільки останній – найпоширеніше адміністративне стягнення, що передбачається майже за всі види адміністративних правопорушень. Практика свідчить, що застосування штрафу теж становить переважну більшість стягнень з усіх застосовуваних – понад 90% [5, с. 27]. Домінування штрафу в адміністративно-юрисдикційній практиці в літературі пояснюється, по-перше, поширеністю цієї санкції, по-друге, можливістю оперативного і гнучкого його використання як засобу впливу на матеріальні інтереси правопорушника [6].

Порівняно з кримінальними та цивільними штрафами, розміри адміністративного штрафу відносно невеликі. Тому вважаємо за доцільне пропонувати зазначені вище суми, а відповідальність у грошовому еквіваленті батьків або осіб, що їх замінюють, за дії, які мають наслідком безпритульність дитини, повинна оцінюватись вище, ніж відповідальність фізичних чи юридичних осіб. Оскільки діти – найбільш вразливі та незахищені верстви населення, що в силу свого віку тяжко пристосовуються до асоціальних умов життя на вулиці та практично не мають шансу стати у майбутньому повноцінними членами суспільства.

Однак, навіть досить високі штрафи за правопорушення у сфері, що нами досліджується, не сприятиме їх зменшенню та зміцненню законності. Тому бачимо необхідним поєднувати штрафи з іншими видами адміністративних стягнень – виправними роботами, адміністративним арештом, звільненням з посади тощо.

Також зазначимо, що під категорією «посадова особа» ми розуміємо фізичну особу, яка займає постійно чи тимчасово посаду в державних органах та їх апараті, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях незалежно від форм власності, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконує такі обов'язки за спеціальними повноваженнями і несе у зв'язку з цим підвищену відповідальність за невиконання або неналежне виконання своїх посадових обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Стрельников А.В. Административная ответственность за нарушения законодательства про рекламу : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / А.В. Стрельников. – 2004. – 198 с.
2. Лук'янець Д.М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: [монографія] / Д.М. Лук'янець. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 220 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 18 груд. 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – С. 1122.
4. Статистичні відомості Міністерства внутрішніх справ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/official>.
5. Ващенко С.В. Адміністративна відповідальність: Навч. посібник. / С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук. – Запоріжжя: Юрид. ін.-т МВС України, 2001. – 142 с.
6. Комзюк А.Т. Адміністративні стягнення та загальні правила їх накладення / А.Т. Комзюк // Наук. вісн. Волинського державного університету імені Лесі Українки «Юридичні науки». – 1998. – №11. – С. 45-49.

* Кожура Людмила Олександрівна – ад'юнкт кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ.